

RAZUMIJEVANJE I PRIMJENA SADRŽAJA CJELOŽIVOTNOG UČENJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Edita Borić, Ranka Jindra i Alma Škugor

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Osijeku

eboric@ufos.hr; rjindra@ufos.hr; askugor@ufos.hr

Sažetak – Cjeloživotno učenje za održivi razvoj jedan je od prioriteta u društva znanja. *Kako bismo dobili što bolju sliku cjeloživotnog učenja za održivi razvoj u našem obrazovnom sustavu i vertikalni obrazovanja, istraživanjem smo obuhvatili ispitanike koji su u odgoj i obrazovanje uključeni s različitih aspekata – sveučilišne profesore, učitelje razredne nastave, odgojitelje, studente učiteljskog i predškolskog studija.* Osnovni je cilj ovoga rada bio utvrditi u kojoj mjeri ispitanici razumiju i primjenjuju sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj.

Većina ispitanika svih skupina smatra da održivi razvoj podiže kvalitetu života sadašnje i budućih generacija. Rezultatima istraživanja utvrđeno je da različite skupine ispitanika različito primjenjuju sadržaje održivog razvoja u svom odgojnom i obrazovnom radu. Odgojitelji su najupućeniji u sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj te imaju najviše iskustva u njihovu provođenju. Većini je učitelja i odgojitelja u potpunosti jasno što se od njih očekuje u području održivog razvoja, dok to tvrdi samo trećina sveučilišnih profesora. Preporuka je kako promjene trebaju krenuti upravo od obrazovnog sustava visokog školstva jer svi izlazi iz tog sustava posredno utječu na ulaze u ostale dijelove obrazovnog sustava.

Ključne riječi: *cjeloživotno učenje, odgojitelji, održivi razvoj, studenti učiteljskog i predškolskog studija, sveučilišni profesori, učitelji*

Uvod

Globalne promjene u svim područjima, pa tako i u području odgoja i obrazovanja, uključuju nove koncepte poput cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Iako ne postoji općenito prihvaćena definicija održivog razvoja, čini se prihvatljivom definicija Lestera Browna koja glasi: “Održivi razvoj jest razvoj

koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe” (WCED, 1987). Obrazovanje za održivi razvoj treba stvoriti jaku vezu između političkog obrazovanja, globalnog učenja, ekološkog obrazovanja i zdravstvenog odgoja (Linder, 2004). Obrazovanje za održivi razvoj ne može se odvojiti od pojma cjeloživotnog učenja. Cjeloživotno se učenje definira kao aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive (Maravić, 2003). Ideja cjeloživotnog obrazovanja proizlazi iz pretpostavke da je čovjek najveće bogatstvo društva i da zato u njega treba ulagati.

Cjeloživotno učenje nije više samo jedan oblik obrazovanja i osposobljavanja već mora postati vodeće načelo u cjelokupnom kontekstu učenja. To je vizija koja mora naći svoju primjenu u sljedećem desetljeću (Memorandum o cjeloživotnom učenju, 2000). Opće preporuke navedene u Memorandumu obuhvaćaju razvijanje novih temeljnih znanja i vještina, inovacije u učenju i poučavanju, vrijednosti obrazovanja, umrežavanje obrazovanja i savjetovanje. Na toj osnovi smišljaju se novi koncepti odgoja i obrazovanja koji osuvremenjuju postojeći nastavni rad u vrtićima, školama i visokoškolskim ustanovama, uključujući u njihov razvoj sve sudionike odgoja i obrazovanja te ističući njihovu ključnu ulogu. Iz toga proizlazi kako je temeljna odgovornost cjeloživotnog učenja za održivi razvoj vezana uz školu, uz zanimanje učitelja i odgojitelja te njihovu stručnost i učinkovitost (Uzelac i Pejčić, 2003). Upravo je zato velika uloga znanosti koja treba utvrditi postojeće stanje, definirati potrebne promjene i ukazati na pravce djelovanja. Održivi je razvoj moguć samo uz informiranje i obrazovanje cijelog društva, odnosno svih njegovih dijelova jer bez osvještavanja i obrazovanja nema ni njegova provođenja.

Osim na lokalnoj i globalnoj razini promjene u ponašanju, načinu življenja i razmišljanja moraju se dogoditi i na individualnoj razini. Današnji i budući naraštaji osim spremnosti za ulaganje u znanje trebaju biti spremni korjenito promijeniti svoj odnos i stav prema okolišu. Poznavanje samih činjenica ne mora nužno utjecati na oblikovanje stavova i sustava vrijednosti koji će rezultirati odgovarajućim ponašanjem i donošenjem odluka (Devernay, Garašić i Vučić, 2001). Definiranje ciljeva, njihova primjena i provedba zahtijevaju novu “kulturu dijaloga”. Novi se sustav vrijednosti i novi stil života ne mogu propisati administrativnim odredbama; oni se samo mogu prenositi međuljudskom komunikacijom (Zilleßen, 1998). Naglasak je na razvoju inovativne slike budućnosti društvenog razvoja koji podrazumijeva demokraciju, slobodu i pravednost (Jäger i Schwarz, 1998). Stoga se pred odgoj i obrazovanje stavlja izvanredno velika zadaća – osposobiti mlade ljude za ulogu aktivnih građana u društvu znanja, razvijajući njihove sposobnosti i vještine koje će im pomoći u suočavanju sa svim izazovima, nepoznanicama, naslijeđenim i novonastalim problemima koje donosi 21. stoljeće. Mladim su

ljudima potrebna relevantna znanja, razvijanje kritičkog mišljenja i vještina vrednovanja informacija te vještina demokratske rasprave u rješavanju problema, mirnog rješavanja sukoba i spremnost na odgovorno donošenje odluka. Preduvjet je za to prihvaćanje cjelovitosti ljudskog bića i poticanje njegova razvoja na kognitivnom, socijalnom, emotivnom i fizičkom području (Nastavni plan i program, 2006).

Obrazovanje učitelja i odgojitelja na dodiplomskoj razini smatra se najučinkovitijim načinom promicanja održivog razvoja. Ako učitelji nauče implementirati sadržaje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u kurikulumu i upotrebljavati pedagoške strategije povezane s kvalitetom odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, tada će sljedeće generacije biti sposobne oblikovati svijet koji će biti više održiv (Draft International implementation scheme for the UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014), 2005).

Problem

Osnovni je cilj ovog rada utvrditi u kojoj mjeri ispitanici (sveučilišni profesori, učitelji, odgojitelji i studenti učiteljskog i predškolskog studija) razumiju i primjenjuju sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Glavna je pretpostavka u istraživanju bila da ispitanici razumiju pojam cjeloživotnog učenja za održivi razvoj te da, primjenjujući njegove sadržaje, promiču održivi razvoj. U radu su ispitani: upućenost i osviještenost ispitanika u području održivog razvoja, izvori spoznaje za studente o održivom razvoju, motivacija za usavršavanje u tom području te područja održivog razvoja u kojima ispitanici djeluju i žele djelovati.

Metoda

Za potrebe istraživanja sastavljena je *Anketa o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj* koja se sastoji od 15 pitanja zatvorenog tipa.

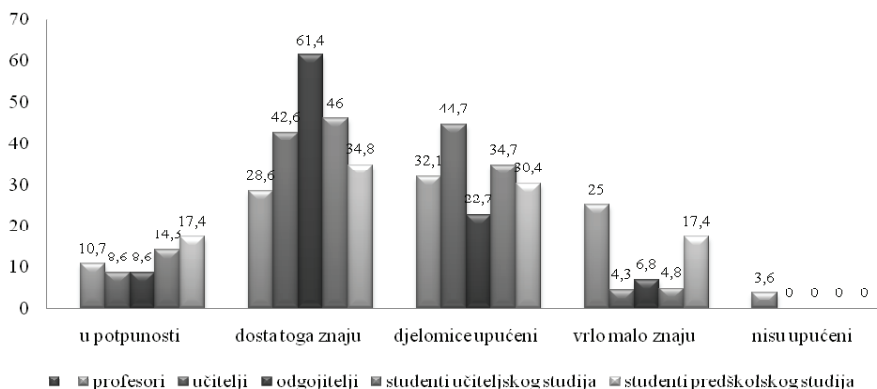
Istraživanjem je obuhvaćeno 205 ispitanika uključenih u odgoj i obrazovanje: 28 sveučilišnih profesora Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 47 učitelja razredne nastave, 44 odgojitelja, 63 studenta 3. godine sveučilišnoga petogodišnjeg učiteljskog studija i 23 studenta 3. godine trogodišnjega stručnog studija za odgojitelja predškolske djece.

Rezultati istraživanja statistički su obrađeni programskim paketom SPSS 13.0.

Rezultati i rasprava

Upućenost ispitanika u odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Iz podataka (Grafikon 1.) o upućenosti pojedinih skupina ispitanika u odgoj i obrazovanje za održivi razvoj vidljivo je kako 61% odgojitelja dosta zna o održivom razvoju. Hi kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku ($\chi^2= 30.62$, $df=4$, $p<0.0005$) u upućenost odgojitelja u sadržaje održivog razvoja u odnosu na ostale skupine ispitanika. Među sveučilišnim profesorima njih 25% navodi da vrlo malo zna o tom području.

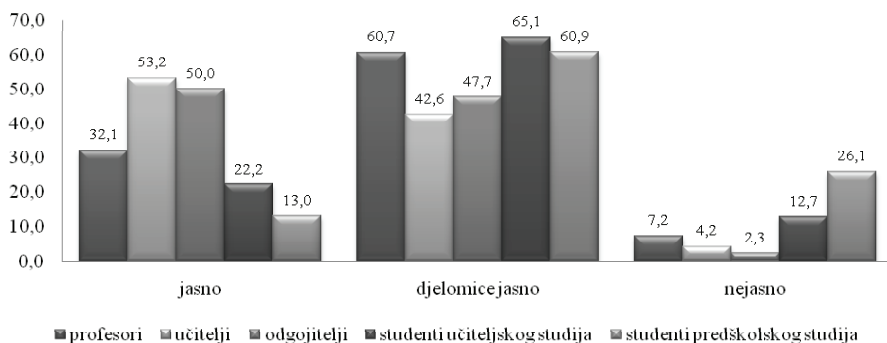
Grafikon 1. Procjena ispitanika o upućenosti u odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Osviještenost ispitanika u području cjeloživotnog učenja za održivi razvoj

Hi kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku između učitelja i ostalih skupina ispitanika ($\chi^2= 20.48$, $df=4$, $p<0.0005$) u vezi s tim u kojoj mjeri oni tvrde da im je jasno što se od njih očekuje u cjeloživotnom učenju za održivi razvoj. Učitelji su (53%), za razliku od ostalih skupina, češće navodili da im je jasno što se od njih očekuje (Grafikon 2.). Visokom je postotku sveučilišnih profesora i studenata učiteljskog i predškolskog studija (60% i više) djelomice jasno što se od njih očekuje u području cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Studenti predškolskog studija (26%) navode da im nije jasno što se od njih u vezi s tim očekuje.

Navedeni su podaci zabrinjavajući jer sveučilišni profesori izvođe programe dodiplomskih studija putem kojih se najučinkovitije promiču cjeloživotno učenje i održivi razvoj, kao i zbog toga što oni obrazuju buduće učitelje i odgojitelje i na taj način posredno djeluju na odgoj i obrazovanje predškolske djece i učenika (Uzelac i Pejčić, 2003; Draft International implementation scheme for the UN Decade of Education for Sustainable

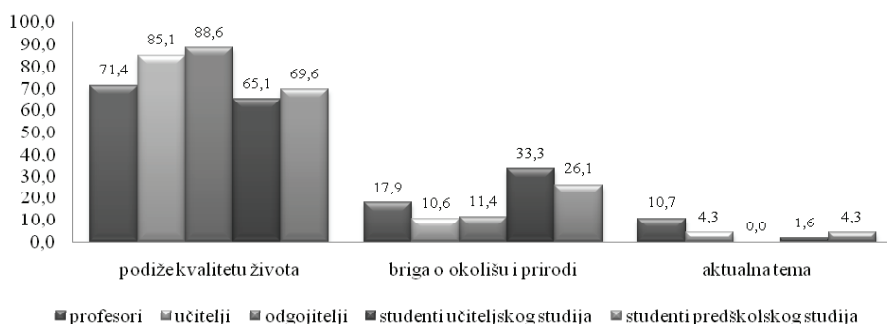
Development (2005-2014), 2005). Zbog važnosti teme taj je podatak potrebno sustavnije i detaljnije istražiti.

Grafikon 2. Osviještenost ispitanika u području cjeloživotnog učenja za održivi razvoj

Značenje održivog razvoja za ispitanike

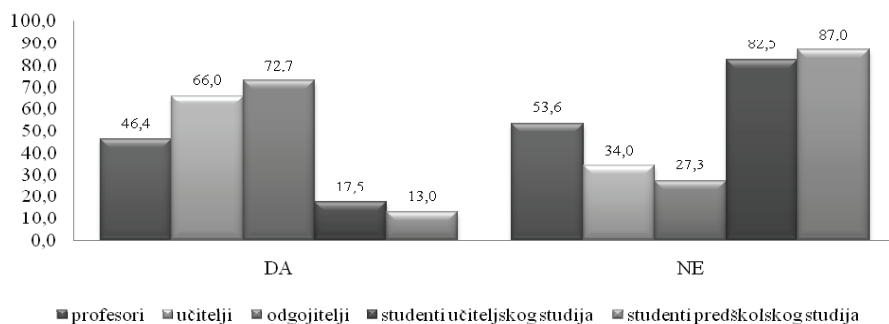
Ispitanicima su ponuđena tri različita shvaćanja održivog razvoja (Grafikon 3.). Najveći postotak odgojitelja (89%) smatra da održivi razvoj podiže kvalitetu života sadašnjih i budućih generacija. Iznenađuje podatak da gotovo 11% sveučilišnih profesora cjeloživotno učenje o održivom razvoju smatra aktualnom temom, a ne usvojenim obrascem ponašanja i življenja. Za 33% studenata učiteljskog i 26% studenata predškolskog studija cjeloživotno učenje o održivom razvoju predstavlja brigu o okolišu i prirodi. Istraživanjem koje su provele Ledić, Čulum i Pavić-Rogošić (2008) na Filozofskom fakultetu i Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci (N=105) utvrđeno je da približno polovina studenata ne zna opisati svoje poimanje održivog razvoja. Pod održivim razvojem trećina i riječkih i osječkih studenata smatra brigu o okolišu i prirodi.

Grafikon 3. Značenje održivog razvoj za ispitanike

Iskustvo u učenju za održivi razvoj

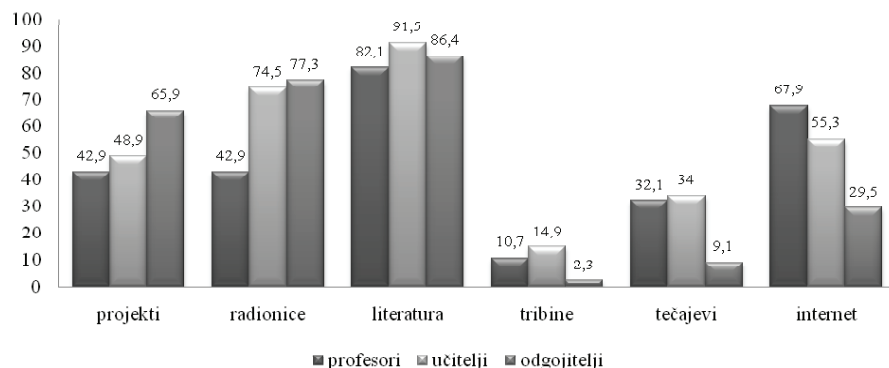
Hi kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku među ispitanicima različitih skupina ($\chi^2=50.98$, $df=4$, $p<0.0005$), tj. da postoji statistički značajna razlika u tome kako odgojitelji (73%) procjenjuju da imaju iskustva u učenju za održivi razvoj u odnosu na ostale skupine ispitanika. Rezultati pokazuju (Grafikon 4.) da sveučilišni profesori (46%) imaju manje iskustva u učenju za održivi razvoj u odnosu na (66%) učitelje i (73%) odgojitelje. Stoga pretpostavljamo kako su se učitelji i odgojitelji u tom području usavršavali nakon završenog studija.

Grafikon 4. Iskustvo ispitanika u učenju za održivi razvoj

Načini usavršavanja sveučilišnih profesora, učitelja i odgojitelja

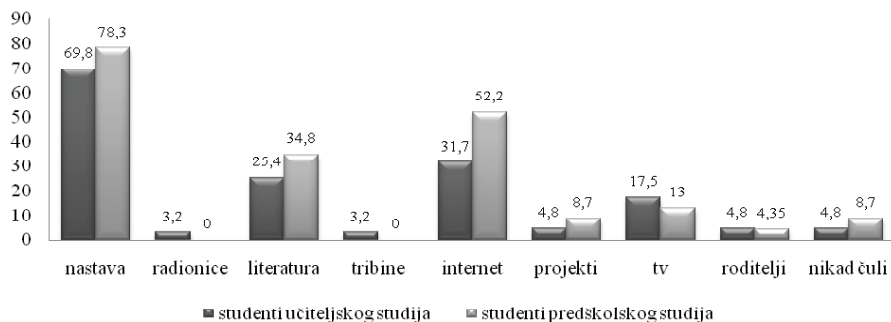
Rezultati ankete pokazuju kako se sve tri skupine ispitanika najčešće usavršavaju putem literature o održivom razvoju (Grafikon 5.). Svi ispitanici naveli su tribine kao najrjeđi način usavršavanja, što se može opravdati njihovom vrlo rijetkom organizacijom. Usavršavanje sveučilišnih profesora u području cjeloživotnog učenja za održivi razvoj najčešće je individualno (literatura i intrenet) i nije sustavno provođeno, dok se učitelji i odgojitelji uz literaturu dodatno usavršavaju putem organiziranih oblika rada (projekti i radionice).

Grafikon 5. Načini usavršavanja sveučilišnih profesora, učitelja i odgojitelja

Izvori spoznaje za studente o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj

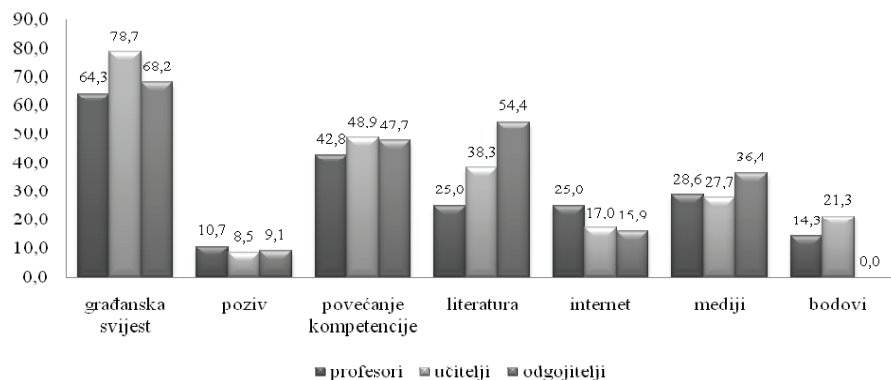
Nastava je glavni izvor spoznaje o održivom razvoju i cjeloživotnom učenju za većinu studenata učiteljskog i predškolskog studija. Uz nastavu studentima je važan izvor spoznaje internet (Grafikon 6.). Istraživanjem koje su provele Ledić, Čulum i Pavić-Rogošić (2008) utvrđeno je da studenti najvažnijim izvorima informacija o održivom razvoju smatraju medije i internet. Mediji su u našem istraživanju kao izvor spoznaje o održivom razvoju bili zastupljeni s manje od 20%.

Grafikon 6. Izvori spoznaje za studente o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj

Motivacija ispitanika za usavršavanje u području održivog razvoja

Građanska je svijest najveći izvor motivacije za usavršavanje među ispitanicima svih skupina (Grafikon 7.). Prema procjeni ispitanika sljedeći je važan izvor motivacije povećanje kompetencija (43% i više). Poziv na usavršavanje najmanje je motivirajuć (11% i manje).

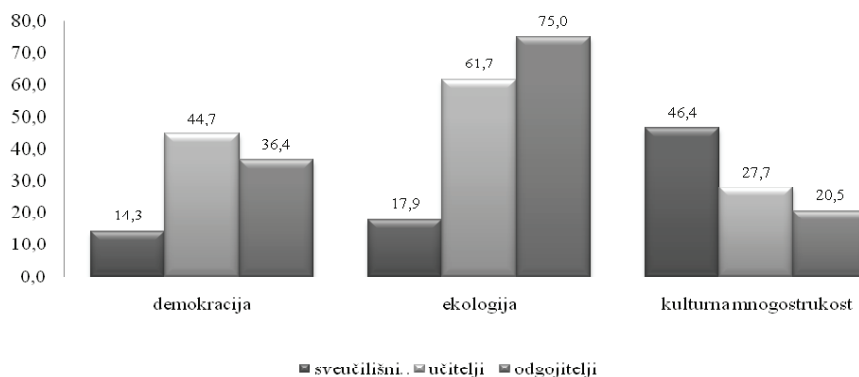
Grafikon 7. Motivacija ispitanika za usavršavanje u području održivog razvoja

Područja održivog razvoja u kojima djeluju sveučilišni profesori, učitelji i odgojitelji

Sveučilišni profesori djeluju češće (46%), u odnosu na učitelje (28%) i odgojitelje (21%), u području kulturne mnogostrukosti (Grafikon 8.), što potvrđuje statistički značajna razlika ($\chi^2= 5.67$, $df=2$, $p=0.05$).

Analiza je ankete pokazala da 45% učitelja promiče održivi razvoj putem demokratskih načela. Hi kvadrat test pokazao je ($\chi^2=7.29$, $df=2$, $p=0.026$) statistički značajnu razliku djelovanja učitelja putem demokracije, kao područja učenja za održivi razvoj, u odnosu na ostale skupine ispitanika.

Statistički značajna razlika dobivena je između odgojitelja te sveučilišnih profesora i učitelja ($\chi^2= 23.63$, $df=2$, $p<0.0005$) u djelovanju posredstvom područja ekologije.

Grafikon 8. Područja održivog razvoja u kojima djeluju sveučilišni profesori, učitelji i odgojitelji

Područja održivog razvoja u kojima žele djelovati sveučilišni profesori, učitelji, odgojitelji i studenti učiteljskog i predškolskog studija

Ljudska prava, zdravlje i kvaliteta života područja su održivog razvoja u kojima polovina sveučilišnih profesora želi djelovati. Također, više od 50% učitelja, 60% odgojitelja, 68% studenata učiteljskog studija i čak 91% studenata predškolskog studija najviše zanimanje pokazuje za područja zdravlja i kvalitete života (Tablica 1.).

Sveučilišni profesori, u odnosu na ostale skupine ispitanika ($\chi^2=16.21$, $df=4$, $p=0.003$), kulturnu mnogostrukost smatraju važnim područjem putem kojeg žele promicati održivi razvoj.

Posredstvom mirovnog odgoja 40% učitelja želi promicati održivi razvoj. Hi kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku ($\chi^2= 11.16$, $df=4$, $p<0.05$) između učitelja i ostalih skupina ispitanika.

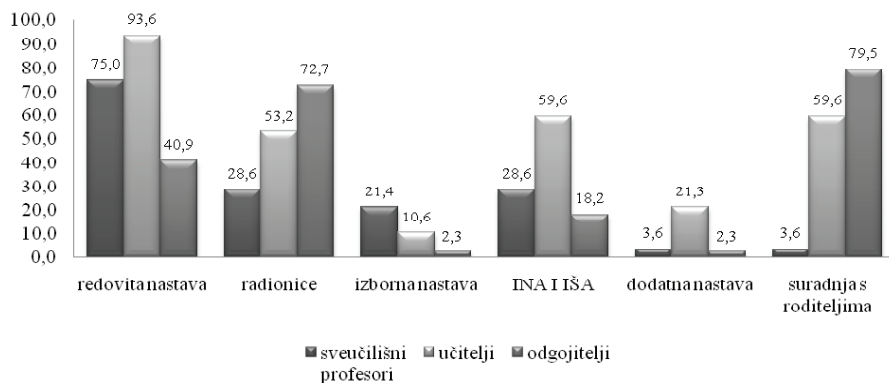
Gotovo 60% studenata učiteljskog studija želi djelovati na održivi razvoj putem ljudskih prava. Statistički značajna razlika utvrđena je između studenata učiteljskog studija i ostalih skupina ispitanika ($\chi^2= 9.85$, $df=4$, $p<0.05$).

Tablica 1. Područja održivog razvoja u kojima ispitanici žele djelovati

područja održivog razvoja	profesori (%)	učitelji (%)	odgojitelji (%)	studenti učiteljskog studija (%)	studenti predškolskog studija (%)
demokracija	21,4	29,8	25,0	17,5	26,1
mirovni odgoj	25,0	40,4	18,2	20,6	8,7
globalizacija	14,3	8,5	13,6	6,3	13,0
ekologija	21,4	46,8	47,7	58,7	52,2
opskrba vodom i energija	3,6	14,9	11,4	17,5	8,7
ljudska prava	50,0	29,8	47,7	58,7	56,5
kulturna mnogostrukost	39,3	21,3	27,3	7,9	39,1
gradovi svjetskog nasljeđa	21,4	29,8	15,9	11,1	21,7
lokalna uprava	10,7	10,6	13,6	3,2	0
smanjenje siromaštva	28,6	31,9	36,4	54	73,9
zdravlje i kvaliteta života	50,0	53,2	61,4	68,3	91,3

Promicanje sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj putem neposrednih oblika odgojno-obrazovnog rada

Analizom je rezultata utvrđeno da 94% učitelja i 75% sveučilišnih profesora redovitom nastavom promiče sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj, dok to u sklopu redovitih aktivnosti čini 41% odgojitelja (Grafikon 9.). Studenti navode da je redovita nastava najvažniji izvor spoznaje o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj (Grafikon 6.), što se podudara s odgovorima sveučilišnih profesora (Grafikon 9). Rezultati istraživanja Borić, Jindra i Škugor (2008) o zastupljenost neposrednih sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj u studijskom programu učiteljskog i predškolskog studija poukazuju da ih, od ukupnoga broja svih kolegija na petogodišnjem učiteljskom studiju (145), unutar sadržaja kolegija implementira njih 53, što je 36,55%, dok je na trogodišnjem predškolskom studiju u programe implementirano 28 od ukupno 46 kolegija, što je 60,86%.

Grafikon 9. Promicanje sadržaja održivog razvoja putem neposrednih oblika odgojno-obrazovnog rada

Zapreke u promicanju cjeloživotnog učenja za održivi razvoj

Najvećom zaprekom u promicanju cjeloživotnog učenja za održivi razvoj sve skupine ispitanika procjenjuju nerazvijenu svijest, i to visokim postocima (75% i više). Nepostojanje odgovarajućih projekata ispitanici procjenjuju kao najmanju zapreku u promicanju cjeloživotnog učenja za održivi razvoj (Tablica 2.).

Tablica 2. Zapreke u promicanju cjeloživotnog učenja za održivi razvoj

Zapreke u promicanju održivog razvoja	profesori (%)	učitelji (%)	odgojitelji (%)	studenti učiteljskog studija (%)	studenti predškolskog studija (%)
nerazvijena svijest	75,0	78,7	90,9	87,3	82,6
materijalna potpora	42,9	55,3	65,9	42,9	43,5
suradnja u ustanovi	35,7	12,8	20,5	7,9	8,7
suradnja na lokalnoj i državnoj razini	14,3	12,8	47,7	34,9	39,1
projekti	10,7	0,0	2,3	6,3	4,3
motivacija	42,9	31,9	20,5	39,7	43,5

Zaključak

Rezultati provedenog istraživanja doveli su nas do ovih zaključaka. Većina ispitanika svih skupina smatra da održivi razvoj podiže kvalitetu života sadašnje i budućih generacija. Trećina studenata učiteljskog i predškolskog

studija shvaća održivi razvoj kao brigu o okolišu i prirodi. Iznenađuje podatak da najviše sveučilišnih profesora održivi razvoj smatra još uvijek aktualnom temom, a ne usvojenim obrascem življenja.

Odgovitelji su najupućeniji u sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj te imaju najviše iskustva u njihovu provođenju. Većini je učitelja i odgojitelja u potpunosti jasno što se od njih očekuje u području održivog razvoja, dok to tvrdi samo trećina sveučilišnih profesora. Taj je podatak zabrinjavajuć jer sveučilišni profesori izvode programe dodiplomskih studija posredstvom kojih se najučinkovitije promiče cjeloživotno učenje za održivi razvoj, ali i obrazuje buduće učitelje i odgojitelje, te preko njih posredno djeluje na odgoj i obrazovanje predškolske djece i učenika.

Usavršavanje sveučilišnih profesora nije sustavno organizirano. Učitelji i odgojitelji se najčešće u tom području usavršavaju putem radionica i projekata, a glavna je motivacija za obrazovanje građanska svijest i povećanje kompetencija, što pokazuje njihovu visoku samoosviještenost u tom području.

Studenti kao najvažniji izvor spoznaje o sadržajima cjeloživotnog učenja za održivi razvoj smatraju nastavu, što se podudara s odgovorima sveučilišnih profesora koji tvrde da navedene sadržaje najčešće promiču redovitom nastavom.

Učitelji i odgojitelji do sada su sadržaje održivog razvoja najviše promicali u području ekologije i demokracije, dok su sveučilišni profesori to činili u području kulturne mnogostrukosti. Utvrđeno je veliko zanimanje ispitanika svih skupina za djelovanje u području zdravlja i kvalitete života, što još jednom pokazuje samoosviještenost u pogledu brige za opstanak i budućnost društva, a ne samo okoliša.

Svi ispitanici smatraju kako je najveća zapreka u promicanju cjeloživotnog učenja za održivi razvoj nerazvijena svijest društva.

Rezultatima istraživanja utvrđeno je i da sveučilišni profesori nisu dovoljno upućeni, odnosno da im nije u potpunosti jasno što se od njih očekuje u području cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Razlog takva rezultata može biti i njihova veća samokritičnost, ali ga svakako treba detaljnije i sustavnije istražiti u budućnosti. Rezultati studenata učiteljskog i predškolskog studija u suglasju su s rezultatima sveučilišnih profesora.

Na osnovi rezultata provedenog istraživanja daljnja je preporuka kako promjene trebaju krenuti upravo iz obrazovnog sustava visokog školstva jer svi izlazi iz njega posredno utječu na ulaze u ostale dijelove obrazovnog sustava.

LITERATURA

- Borić, E., Jindra, R., Škugor, A. (2008), *Promicanje učenja za održivi razvoj na Učiteljskom fakultetu u Osijeku*. U: Uzelac, V., Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Rijeka: Učiteljski fakultet sveučilišta u Rijeci, sv.1, (str.325-331).
- Devernay, B., Garašić, D., Vučić, V. (2001). *Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj: priručnik za nastavnike i odgajatelje*. Zagreb: Društvo za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Bruxelles, 30. 10. 2000. <http://www.hzpou.hr/stranice/3/21-100.pdf> 3.3.2008.
- Jäger, T., Schwarz, M. (1998), *Das sozial-ökologische Innovationspotential einer nachhaltigen, zukunftsfähigen Entwicklung auf betrieblicher und kommunaler Ebene*; in: *Aus Politik und Zeitgeschichte* 50/1998, Bonn, S. 23
http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/grundkurs_1.htm#gk1 21.1.2008.
- Ledić, J., Čulum, B., Pavić-Rogošić, L. (2008), *Razumijevanje održivog razvoja – gdje smo i kuda idemo* U: Uzelac, V., Vujičić, L. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, sv. 1, str.273-285.
- Linder, W. (2004), *Hohe Ansprüche*; in: *Umwelt & Bildung* 3/2004, S. 3
http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/grundkurs_1.htm#gk1 21.1.2008.
- Maravić, J. (2003), *Cjeloživotno učenje*. U: *CARNet časopis*. br.17, god. III. Zagreb: Edupoint. <http://www.carnet.hr/casopis/17/clanci/5> 3.3.2008.
- Memorandum o cjeloživotnom učenju* (2000), Bruxelles: Radni materijal EU Komisije, <http://www.hzpou.hr/stranice/3/21-100.pdf> 5.12.2007.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006), Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- UNESCO (2005). *Draft International implementation scheme for the United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014)*. Report by the Director-General on the United Nations decade of Educational for Sustainable Development: International Implementation Scheme, Paris <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001403/140372e.pdf>
- Uzelac, V., Pejčić, A. (2003), *Pristupi i tendencije odgoja i obrazovanja za okoliš: poseban osvrt na učitelje*. *Napredak* 144, 3, 328-338
- Zilleßen, H. (1998), *Von der Umweltpolitik zur Politik der Nachhaltigkeit. Das Konzept der nachhaltigen Entwicklung als Modernisierungsansatz*; in: *Aus Politik und Zeitgeschichte* 50/1998, S. 3-5 u. 8 http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/grundkurs_1.htm#gk1 21.1.2008.
- World Commission on Environment and Development (1987), *Our Common Future*, Oxford, p.43 http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/grundkurs_1.htm#gk1 21.1.2008.

UNDERSTANDING AND APPLYING THE CONTENTS OF LIFELONG LEARNING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Edita Borić, Ranka Jindra and Alma Škugor

Summary – Lifelong learning for sustainable development is one of the priorities of the knowledge society. To obtain the best possible view of lifelong learning for sustainable development in our education system and in the vertical education structure, we conducted a survey of respondents involved in education at different levels – university professors, class teachers, preschool teachers (educators), students of teacher education and preschool education studies. The main goal of this work was to establish to what extent the respondents understand and apply the contents of lifelong learning for sustainable development.

The largest number of respondents in all the groups consider that sustainable development improves the quality of life of the current and future generations. The results of the research established that different groups of respondents apply sustainable development contents differently in their educational work. Preschool teachers are best informed about the contents of lifelong education for sustainable development and have the most experience in implementing it. Most teachers fully understand what is expected of them in the area of sustainable development, while only a third of the university professors declared this. The recommendation is that changes must begin precisely from the higher education system, because all the outputs of this system have an indirect impact on the inputs of other parts of the education system.

Key words: *lifelong learning, educators, sustainable development, students of teacher education and preschool education studies, university professors, teachers*